

УДК 334 (477+520)

Тетяна Лахманюк

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ВИМІРІ (1991–2011 РР.)

У статті авторка розглядає науково-технічне співробітництво України та Японії, акцентує увагу на політико-правовій базі цих контактів, розкриває співпрацю між науковими й освітніми організаціями обох держав.

Ключові слова: Україна, Японія, науково-технічне співробітництво, відносини, зовнішня політика.

Із здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес формування нової моделі міждержавних відносин. В умовах розбудови й утвердження як України, так і Японії виникає необхідність об'єктивно дослідити складний процес налагодження та розвитку українсько-японських двосторонніх відносин.

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена тим, що наукових праць дослідницького спрямування з даної проблематики в українській історіографії практично немає. Це пояснюється незначною віддаленістю у часі, незавершеністю процесу, варіативністю двосторонніх стосунків, що вимагає подальшого ґрунтовного, цілісного й об'єктивного вивчення. Однак закономірно, що ці питання в час розвитку оновленої державності України дедалі більше стають предметом дослідження вчених. Окремі аспекти досліджуваної теми висвітлено у працях Ю. Костенка [5–6], М. Кулінича [7–8], І. Мандрик, О. Іпатюк [9].

Метою дослідження є аналіз основних подій історії налагодження і розвитку українсько-японських міждержавних взаємин. Завдання: висвітлити історико-політичні передумови та чинники налагодження українсько-японської співпраці в нових геополітичних умовах; дослідити основні тенденції процесу становлення і розвитку науково-технічних зв'язків, механізми формування та реалізації повноцінних двосторонніх відносин; показати місце українсько-японських стосунків у структурі міжнародних відносин.

Об'єктом дослідження є історія міжнародних відносин і зовнішньої політики України та Японії в нових геополітичних умовах.

Предмет дослідження становлять головні напрямки і пріоритети науково-технічних зв'язків між Україною та Японією, визначення основних закономірностей і тенденцій зародження та розвитку міждержавних взаємин, їх місце у структурі міжнародних відносин.

Двостороння співпраця між Україною і Японією в галузі науки й техніки реалізується за посередництвом Товариства сприяння науці, що працює під егідою Міністерства освіти, культури, спорту, науки і техніки Японії. За даними цього товариства, протягом останніх років його фінансовою підтримкою для проведення наукових досліджень в Японії скористалося низка українських учених із різних університетів та інститутів НАН України [5, с. 10].

Співробітництво у галузі освіти між нашими країнами в основному визначається двома програмами уряду країни акредитації, спрямованими на надання фінансової підтримки українським студентам і викладачам, які паргнуть удосконалити знання японської мови у її природному середовищі. Одну з цих програм обміну студентами фінансує Міністерство освіти, культури, спорту, науки, техніки Японії, другу – Міністерство Закордонних справ через “Джепен

Фаундейшн” – організацію, якій підпорядковані інститути японської мови в м. Уравай у Кансайському регіоні [9, с. 90].

Українські ВНЗ отримали від японського фонду велику матеріальну допомогу у вигляді книжок художньої літератури, підручників, словників, навчальних посібників на суму, яка обчислюється сотнями тисяч доларів. Наприклад, в 2003 р. Японський фонд виділив 300 тис. дол. на допомогу українським ВНЗ, викладачам, науковцям. У 2004 р. допомога Японського фонду тільки чотирьом українським ВНЗ (Національному технічному університету України “Київський політехнічний інститут”, Національному університету “Львівська політехніка”, Харківському державному педагогічному університету ім. Г. Сковороди та Луганському державному педагогічному університету ім. Т. Шевченка) в рамках грантової програми “Допомога бібліотекам” становила 12 тис. дол. [9, с. 91].

Яскравим прикладом співпраці між університетами є спільне видання українсько-японських і японсько-українських словників, підготовлених проф. Київського національного університету І. Бондаренком та проф. Тенрійського університету Т. Хіно. Триває співпраця науковців Хоккайдського університету Т. Мацумура з Кам’янець-Подільським університетом (тема дослідження “Історія Правобережної України ХІХ – початку ХХ ст.”), Токійського університету іноземних мов Х. Накадзави з Національним університетом ім. Т. Шевченка. На початку лютого 2006 р. в посольстві Японії проведено семінар “Шляхи подальшого розвитку співпраці між українськими та японськими університетами”, до участі у роботі якого були запрошені керівники підрозділів міжнародної співпраці Міністерства освіти, культури, спорту, науки і техніки, Японської асоціації сприяння розвитку науки, університетів країни перебування, в яких навчаються українські студенти. Відбувся обмін думками, а також висловлені пропозиції щодо конкретних питань організації двосторонніх обмінів [1].

За сприянням посольства студенти й викладачі нашої держави регулярно отримують гранти від різних організацій, закладів та установ країни перебування, а також рекомендації для вступу до аспірантур.

Серед програм технічного співробітництва своєю інтенсивністю виділяються курси перепідготовки українських спеціалістів атомної енергетики під безпосереднім керівництвом Японського інформаційного центру енергосистем (JEPIC). У кінці березня 2002 р. Агенство ядерної та промислової безпеки оголосило про започаткування нової п’ятирічної програми стажування із питань ядерної безпеки для іноземних спеціалістів [9, с. 91].

У багатьох галузях розвитку науки і технологій Японія є провідною країною світу. Наприклад, ще в 1969 р. Японія розробила технологію зрідження газу для перевезення скрапленого газу з Аляски. Модернізація вітчизняної економіки потребує таких технологій, але такі проекти залежать від інвестиційного клімату в країні. Саме тому японські компанії наполягають на прозорих умовах інвестування.

Вітчизняні науковці працюють в японських дослідних центрах, зокрема у галузях фізики твердих металів, генної інженерії, хімії та ін. На жаль, на державному рівні Японія і Україна працюють спільно лише з тематики Чорнобильської катастрофи, в той час, як інші сфери залишаються незадіяними. Залишається сподіватися, що після березневої трагедії 2011 р. матиме місце не лише одностороння допомога з боку Японії щодо подолання наслідків техногенних катастроф, але й обмін досвідом, що згодом приведе до започаткування спільних науково-дослідних проектів, у тому числі прикладних [1].

З метою започаткування системного довгострокового співробітництва у сфері НТС між нашими країнами 15 лютого 2006 р. в Києві було проведено Перше

(Установче) засідання Українсько-японської комісії з науково-технічного співробітництва, у ході якого сторони виявили зацікавленість до виконання спільних проєктів та висловили готовність сприяти розвитку співпраці шляхом організації спільних семінарів, регулярного обміну між науковцями й експертами, впровадження науково-дослідних проєктів та досліджень, зокрема, в таких пріоритетних сферах, як матеріалознавство, нанотехнології, інформаційні технології, науки про життя (включаючи біотехнологію і радіологію), а також енергозберігаючі технології.

Установче засідання комісії було проведено у відповідності до Угоди між СРСР та Урядом Японії про співробітництво в галузі науки і техніки (10 жовтня 1973 р.), Спільної Заяви щодо партнерства у XXI-му ст. і Прес-релізу щодо співробітництва між Україною та Японією в галузі науки і техніки (21 липня 2005 р.).

З української сторони у засіданні взяли участь представники Міносвіти і науки, МЗС, Національної академії наук, науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів, а з японської – МЗС, Міносвіти, культури, спорту, науки та техніки, Міністерства економіки, торгівлі та промисловості, а також Японського товариства сприяння науці [3].

Реалізуються також багатопланові програми досліджень медичних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС Нагасакським університетом, Інститутом вивчення захворювань, пов'язаних із вибухом атомної бомби і Національним центром радіаційної медицини АМН, Інститутом ендокринології ім. В. Комісаренка НАН України.

Вагомим інструментом подальшої плідної співпраці між нашими країнами у науково-технічній сфері є діяльність Українсько-японського центру (УЯЦ) в Києві. У липні 2005 р. між Міністерством економіки України та МЗС Японії було підписано відповідну Угоду про реалізацію проєкту технічного співробітництва “Українсько-японський центр”.

Значного імпульсу для подальшого розвитку українсько-японської співпраці в галузі науки й техніки надав офіційний візит Президента України В. А. Ющенко до Японії у липні 2005 р. В ході візиту главами обох держав підписано спільну заяву про нове партнерство у XXI ст., а також оприлюднений спільний прес-реліз щодо співробітництва між Японією та Україною в галузі науки й технологій [9, с. 90].

22 травня 2006 р. відбулося підписання Протоколу між Японським Агентством міжнародного співробітництва (ДЖАЙКА) та Національним технічним університетом України “Київський політехнічний інститут” про початок проєкту міжнародної технічної допомоги “Українсько-японський центр”, а також відбулася презентація Японського центру в структурі Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут” (НТУУ “КПІ”).

Проект ставить перед собою завдання робити внесок у подальший розвиток української економіки шляхом розвитку людських ресурсів України, де спостерігається просування ринкової економіки, а також шляхом покращення обміну між Японією і Україною в сфері зовнішньої торгівлі та бізнесу. Ще однією метою проєкту є поглиблення взаєморозуміння і зміцнення дружніх зв'язків між нашими країнами. У Центрі діють курси японської мови та японських мистецтв, проводяться різноманітні заходи, відкрита бібліотека, в якій надаються інформаційні послуги, проводиться діяльність по співробітництву з науковою спільнотою, промисловим сектором і урядовими структурами, а також реалізуються заходи з науково-технічного та культурного обмінів [5, с. 3–11].

Крім того, УЯЦ надається бізнес-посередництво всім зацікавленим сторонам, а саме: організація запланованих зустрічей для зацікавлених бізнес-сторін;

налагодження зв'язків із потенційними бізнес-партнерами в Україні та Японії; створення сприятливих умов для пропозиції власних товарів і послуг.

З метою вивчення менеджменту японських офіційних установ і фірм, а також налагодження контактів з японськими партнерами, на запрошення Японського Агентства міжнародного співробітництва (ДЖАЙКА) у грудні 2008 р. Японію відвідав заступник директора Українсько-японського центру НТУУ “КПІ” Є. Огородник.

Перший проректор Ю. І. Якіменко та проректор С. І. Сидоренко Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут” перебували в Японії на запрошення Японського Агентства міжнародного співробітництва у жовтні й липні 2010 р. відповідно. У ході візитів вони провели змистовні зустрічі та переговори в інституціях науково-технічної сфери і відповідних державних установах, зокрема у Токійському, Кіотському університетах, Університеті ООН, Міністерстві освіти, культури, спорту, науки та технологій Японії і Міністерстві закордонних справ, Японському Агентстві міжнародного співробітництва.

Головною метою візитів була активізація співпраці та подальший розвиток кооперації з Японією в галузі науки і технологій, обговорення та шляхи вирішення питання функціонування Українсько-японського центру після 2011 р., започаткування спільної наукової діяльності між ученими НТУУ “КПІ” та університетів Японії. У цьому контексті варто зазначити, що в Університеті ООН було підтверджено готовність започаткувати у наступному році навчання за міжнародною програмою підготовки магістрів і кандидатів наук “Сталий розвиток та державне управління: глобальний та регіональний контексти”, яка розроблена в НТУУ “КПІ”. Керівництво Університету ООН, м. Токіо запропонувало провести у 2011 р. під його егідою на базі НТУУ “КПІ” міжнародну конференцію в галузі сталого розвитку, екологічної безпеки, проблематики змін клімату й ін.

Термін дії проекту закінчився 22 травня 2011 р. Проте, японський уряд вирішив продовжити проект через Японську фундацію та Японську організацію зовнішньої торгівлі (ДЖЕТРО). Було прийняте рішення, що ДЖЕТРО буде представляти колишній Голова Японського центру пан Осаму Мідзутані [6, с. 33–35].

На території Національного технічного університету “КПІ” триває будівництво нового Українсько-японського центру, який наразі тимчасово займає приміщення на території бібліотеки цього навчального закладу. Діяльність центру здійснюється за трьома головними напрямками: викладання японської мови для учнів різного рівня володіння мовою (їх у центрі навчається близько 300); популяризація японської культури – тут і виставки японського живопису, проведення традиційної чайної церемонії, ознайомлення з мистецтвом ікебани та традиційною японською музикою. Третій напрямок – сприяння і допомога японським компаніям, які розпочинають свою діяльність в Україні. Незалежно від того, коли буде відкрито нове приміщення центру, його діяльність надзвичайно важлива, і він є справжнім мостом між Україною та Японією [14].

Таким чином, розвиток українсько-японських відносин у науково-технічній сфері посідає важливе місце серед основних пріоритетів розбудови всього спектру українсько-японських відносин, особливо в контексті реалізації взаємовигідних проектів і здійснення спільних досліджень між науково-дослідними інституціями обох країн.

Двосторонні українсько-японські зв'язки у галузі науки й техніки ґрунтуються на демократичних засадах та широкій політико-правовій базі. В цьому плані розширюється науковий обмін, здійснюється співпраця не лише між окремими вченими і спеціалістами, але й широким колом наукових та освітніх організацій, підприємств обох держав, реалізуються спільні науково-дослідні проекти.

Список використаних джерел

1. *Алексеева* В. Стан співробітництва України з Японією: [Електронний ресурс] / Валентина Алексеева. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31208.doc.htm
2. *Визнання* внеску Міжрегіональної Академії управління персоналом в розвиток українсько-японського співробітництва // Персонал плюс. – 2011. – № 36 (441). – 13 верес. 3. *Гетьманчук* О. Україна, Японія та корисні сусіди: [Електронний ресурс] / Олена Гетьманчук. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/ukrayina_yaropniya_ta_korisni_susidi-35069.html
4. *Гордієнко* Л. Українсько-японські відносини на сучасному етапі / Л. Гордієнко // Вісник Київського університету “Слов’янський університет”. – К., 1998. – Вип. 1: Історія. Культура. Політологія. Міжнародні відносини. – С. 37–46.
5. *Костенко* Ю. Україна–Японія: грані співробітництва / Юрій Костенко // Політика і час. – 2004. – № 9. – С. 3–11.
6. *Костенко* Ю. Українсько-японські відносини сьогодні / Юрій Костенко // Всесвіт. – 2004. – № 11/12. – С. 33–38.
7. *Кулінич* М. Україна і Японія: глобальне партнерство і ефективна двостороння взаємодія / Микола Кулінич // Зовнішні справи. – № 1 – 2011. – С. 54–58.
8. *Кулінич* М. Японці бачать в Україні серйозного партнера: [Електронний ресурс] / Микола Кулінич. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/mikola-kulinich-yaropnibachat-v-ukrayini-seryoznogo-partnera>
9. *Мандрик* І. П., Іпатюк О. В. Основні напрями українсько-японського співробітництва: [Електронний ресурс] // Наковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Випуск 7, 2007. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2007_7/2/6.pdf
10. *Нас* дивує “японське диво”, японців – наша недисциплінованість // Голос України. – 1999. – № 84. – 12 трав. – С. 13.
11. *НІСД*. Пріоритетні питання політики України щодо країн Азії: [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pyt_Azyadbec8.pdf
12. *Пронь* С. В. Україна та Японія: [Електронний ресурс] / Зовнішньополітичні відносини в ХХІ столітті // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 14. Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=461015>
13. *Резаненко* В. Україна–Японія / В. Резаненко // Україна і Схід: панорама культурно-спільнотних взаємин. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 160–182.
14. *Сато Йошіхару*. Наші держави ще недостатньо глибоко пізнали одна одну: [Електронний ресурс] / Урядовий кур’єр. – 15.01.2011. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/pershij-sekretar-posolstva-yaropniyi-sato-joshiharu/p/>
15. *Японія* – наш далекосхідний партнер // Україна і світ. – 2002. – № 191. – 16 жовт. – С. 6.

Татьяна Лахманюк

СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЯПОНИЕЙ В НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ (1991–2011 ГГ.)

В статье автор рассматривает научно-техническое сотрудничество Украины и Японии, акцентирует внимание на политико-правовой базе этих контактов, раскрывает сотрудничество между научными и образовательными организациями обеих государств.

Ключевые слова: Украина, Япония, научно-техническое сотрудничество, отношения, внешняя политика.

Tetyana Lakhmanjuk

COOPERATION IS BETWEEN UKRAINE AND JAPAN IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL SPHERES (1991–2011)

In the article an author examines the scientific and technical collaboration of Ukraine and Japan, accents attention on the base of these contacts, exposes a collaboration between scientific and educational organizations both held.

Key words: Ukraine, Japan, scientific and technical collaboration, relations, foreign policy.